Quatre-cents aforismes cathalans del doctor Ioan Carlos Amat - Aphorismes

Autor:
Data de publicació: 22-01-2011

s.XVIII - Quatre cents aforismes catalans del doctor Joan Carles Amat - dirigits al lector o Quatre cents aphorismes cathalans del doctor Ioan Carlos Amat - Barcelona: En la Estampa de Ioan Pau, y Ioan Marti Llibraters, Any 1718.

Salta a la navegacióSalta a la cerca

QVATRE CENTS
AFORISMES
CATHALANS.

DEL DOCTOR IOAN
Carlos Amàt.

DIRIGITS AL LECTOR.

Barcelona: En la Estampa de Ioan
Pau, y Ioan Marti Llibraters,
Any 1718.

QVATRE CENTS
AFORISMES CATHALA

del Doctor Ioan Carlos Amàt

A

Labèm primerament

al Santissim Sagrament,
Tres Personas, y un sol Deu
son en un poder fill meu.
Es Maria Celestial
sens pecat original.
Devot de la Verge pura
sia tota criatura.
A un sol Deu adoraràs,
y en va may lo juraràs.
Las festas has de guardar,
y a ton pare, y mare honrar.
Ningun home mataràs,
tampoch no fornicaràs.
No furtes res a ningù,
ni digas mentidas tu.
No desitjes dona agena,
ni bens daltri quey ha pena.
No sies may lo primer
de dir cosas del tercer.
Los savis tenen a mengua
fer servir massa la llengua.

Qui te acostumat de anar,
sos peus no poden estar.
Caldera vella, ò terrat,
no està sens bony, ò forat.
Pèra, presech, y malò
volen lo vi molt fallò.
Mes val poch ab voluntat,
que no molt si es de malgrat.
Lo savi sab que no sab,
lo simple tot ho te al cap.
Beneyta casa es aquella,
que te olor de vell tota ella.
La dona bonica may
te fara tornar rich Blay.
Si ta muller te bon cap,
tu passarás per tot cap.
Barba de moltas colors
sols la aportan los traydors.
Mula que no veu civada,
la cella la te matada.
Lo caçador que vol caça
a la caça no amenaça.
Lo roig ab lo pel que te,
be pot ser home de be.
Lo qui dona per als Sants,
no pensa donarho a tants.

Muller que no menja ab vos,
après menja mes que dos.
Lo qui fa una casa, nos casa,
la bossa li torna rasa.

La dona ques ben casada,
no te sogra, ni cunyada.
Al que no li sobra pa,
no se jo perque te cà.
No cregas de ton amich
lo que diu son enemich.
Lo Christià que a altre Christià
cautiva, es mitg Lluterà.
Quant lo Diable vè a rezar,
mira quet vol enganyar.
Quant lo bobo va al mercat,
lo mercat es acabat.
La gala molt prest sen va,
no la falta que ella fa.
Aixi com preguntaràs,
tal resposta alcançaràs.
Lo vilà pensa saber
molt mes del ques menester.
Lo govern de un Poble bo
ha de fer ab discreciò.
Deu te guart del desbarat
de algun Poble alborotat.

Qui diu te enteniment,
mes que un altre es inocent.
Si caminas per mal lloch,
creume passa poch a poch.
No descobras ton secret
aningù, seràs discret.
Lo Mercader a la plaça,
y lo Menestral a casa.
Quant replega la formiga
nos assentes a la biga.
Trau de casa lo minyò
abans nos fasse fallò.
No mostres als fills amor,
perque not causen dolor.
Si no vols tenir desfici
a ton fill donali ofici.
Lo minyò quant pert son pare
allunyaulo de la mare.
Lo marit a la muller
tingali lo menester.
La muller a son marit
tingali ben net lo llit.
La donzella recatada
serà molt bona casada.
La dona que va a la llana,
may tindrá la testa vana.

La Senyora que treballa,
no gasta diner, ni malla.
La que no vol treballar,
no pot fer sino gastar.

La dona ques posa unguents
a la cara, pert les dents.
La dona per ser discreta,
ha de estar sempre retreta.
Lo jove que no treballa,
quant es vell dorm a la palla.
Lome que tracta ab amigas,
may li faltaràn fatigas.
Qui ab vestits se gasta massa,
te lo cap de carabaça.
La dona sens menester
no estiga baix al carrer.
Vna bossa solament
te la casa quey ha argent.
La casa que si treballa,
may hi falta pa, ni palla.
Qui compra mes del que pot,
après so ha de vendre tot.
Lo qui và molt als mercats,
si es Pagés, no te ducats.
Lo Pagès sempre ha de estar
prop dels qui fa treballar.

Als moços nols degas massa,
perquet trauran de ta casa.
Si alguns parlan de secret,
no ti acostes ques mal fet.
Sempre las festas majors
causan al ventrell dolors.
Si per cas ets convidat
menja sols lo acostumat.
Ja lo mon ha introduhit
que tothom sia mosquit.
Procura tenir cabal,
per no anar al Hospital.
Qui casa per interès,
moço de sa muller es.
Qui ab joyas gasta lo dot
de sa muller es janor.
Segons tindrás lo estament
vestiràs honestament.
Si del dot de la muller
refias, seràs grosser.
Si tens algù agraviat,
no vages may descuydat.
Fes tas cosas ab repòs,
deixa dir al envejòs.
May segonas intencions
fan bonas conversacions.

No estigas sol, jo to dich,
ab muller de ton amich.
Lo ociòs que entra en ta casa
es un foch, es una brasa.

Quant un home se vol casar
viafòs ha de cuidar.
La dona quet casaràs,
fes que sia de ton bras.
Si volrás ben acertar
al carrer te has de casar.
Del Sacerdoci les sobres
totes han de ser de pobres.
Per tenir bona opiniò,
procura anar ab lo bo.
Seràs tingut per molt savi
si dissimulas lo agravi.
Si algut fa algun sinsabor
deixau a nostre Senyor.
Lome que fa del valent,
es darrer al somatent.
Qui se estima del que fa,
may apenas errarà.
Qui reculla al bandoler,
dins poch temps no te graner.
Per casar fillas donzellas,
no vengas moltons, ni ovellas.

Quant las fillas casaràs
las sobras los donarás.
Molts sen van al Hospital,
per no veurer son cabal.
De tos pares quant son vells,
not descuydes un punt dells.
Si a tos pares tractas be,
viurás molt, perque jou sè.
Si ton pare es pobre, y vell,
no sufres moltre la pell.
Lo millor bossi del plat
sia per qui ta engendrat.
Lo fill que a los pares bat,
ja lo infern lo te guanyat.
No deixes per ton rencor
de saludar al major.
Lo major si es cortesà,
al menor saludarà.
lo villà, superbo, y mal,
es una bestia mortal.
Veurás sempre al ignorant
a la ciencia menyspreant.
Molt savi serás, fill meu,
si alcanças temor de Deu.
Paga a ton senyor los drets,
y allunyat de las parets.

No confie el Secular
viure del peu del Altar.
Molts germans en un consell
lo blanch fan tornar vermell.

Si vols esser ben servit,
feste tu mateix lo llit.
Si tens la cua de palla,
no poses foch a la falla.
Al amich proval primer
ans que hages menester.
A ta filla mentres creix
donali lo que mereix.
Si algù llitg alguna carta,
un poch lluny de aquell te apart.
Quant ab algù parlaràs,
not acostes prop del nas.
Parlant ab algù, tos dits
no toquen botons dels pits.
Menjant no fasses rumor
dels llavis, que no es primor.
Quant volràs xuclar un ou,
no fasses aquell clo clou.
Lo Cavaller a la guerra,
y lo Pagès a la terra.
Lo Sacerdot retirat
de tothom es estimat.

Confessa a ton Confessor
fins al pensament menor.
Adverteix açò fill meu,
que tostemps te mira Deu.
A la Iglesia per orar,
y a la plaça per tractar.
No tractes ab gent ociosa,
perque es cosa perillosa.
Deixa diners als amichs
si vols tenir enemichs.
La persona que molt riu,
no te lo discurs molt viu.
No viscas pera menjar,
menja sols pera passar.
No vulles mal als amichs
queu fou de tos enemichs.
No te alabes de fer mal,
perque es un vici infernal.
No serà cosa quet quadre
fer per un traydor, ò lladre.
Tingas sempre per deport
pensar que vas a la mort.
Amistat per interès,
no dura, perque nou es.
A fe ques pesada cosa
la persona melindrosa.

Mal usar no pot durar
per molt quet vulles guardar.
Si miras als Estaments
tots los veuràs descontents.

Hazienda que es mal guanyada,
no tindra molta durada.
Si menjas mes del que guanyas
vestiràs de telaranyas.
Iutge que no te conciencia
may farà bona sentencia.
Fugiràs del usurer,
com del mateix Llucifer.
No vages de nits sit guardas,
perque may tindras prou guardas.
Lome de si confiar,
prest es perdut i acabat.
Ohirás, y mirarás,
si veus res ho callarás.
Lo qui diu que ja sab prou,
te lo cap mes gros que un bou.
No se alcança la doctrina
parlant ab na Catharina.
Si al que deus no pots pagar
humilment li has de parlar.
Al criat que servit ha,
no li degas res demà.

Moço que al treball va al foch
no tinga sino un badoch.
La vida per ton Senyor
perdrás, abans quel honor.
Sempre lo bon Cathala
diu que menjarèm dema.
La persona que molt muda,
sempre la veuras perduda.
Qui cuyda de casa agena,
may la sua està molt plena.
May veuràs al envejòs,
que tinga gayre repòs.
Deixa fer a ton vehì,
darat bon jorn demati.
La casa que no te pau
moltes nits nos tanca en clau.
May lome serà prudent
contrapuntant a la gent.
Abans de fer una cosa
pren consell si es perillosa.
Si volràs amich algù,
no sia mes rich que tu.
Si compras res a censal,
nou pagues mes del que val.
Lleys que per als mals son bonas
borrarlas de entre personas.

Qui te mala condiciò,
may troba bon companyò.
Per sa casa mira poch
lo qui juga, ò mira al joch.

La persona descuydada
es una cosa encantada.
May lo pererós tindrà
pa, ni vi pera demá.
Diu lo Bisbe de Comenja,
qui no treballa no menja.
Qui menja sens treballar,
si no es rich te de robar.
Qui te mala companyia,
no pot viure ab alegria.
Ab lo qui beu massa vì,
negocìa ab ell demati.
Lo Pagès que te diner,
may se passe Cavaller.
Mes val esser rich Pagès,
que no ser pobre Burgès.
Qui exercita la justicia,
fassela sense malicia.
Procura conversacions,
que no entren murmuracions.
No vulles may arguhir
ab qui no sab resumir.

En la boca del discret,
lo que es publich es secret.
Per dirte las veritats
se perden las amistats.
Digas a la muller del cego,
per quì se afayta Diego.
Las afeytadas son donas
de dia, y de nit son monas.
Si vols pendrer bon consell
prenlo sempre de home vell.
No estigas molt en la plaça,
nit burles de aquell qui passa.
Confessa molt a menut,
perque lo pecat molt put.
Si ab gent dolenta no vas
lo que ells fan may ho faràs.
Que be que està la filosa
a la dona poderosa.
Qui serà amich del pobret
en lo Cel tindrà gran dret.
Al pobre ques vergonyant
donali de quant en quant.
La almoyna ques fa secreta
es accepta, y molt perfeta.
La almoyna quant la faràs,
no mires a qui la fas.

Guardat de la hypocrecia,
perque es mala malaltia.
Si alabas molt ta muller,
seràs tingut per grosser.

Es molt gran la discreciò
del qui lleva la ocasiò.
Tindràs sempre bon delit
si templas tòn apetit.
Cent anys, diguè na Domenja,
qui poch menja molt temps men.
No menjant sino de un plat
tindras bon ventrell Bernat.
Nos coneix lome perdut
sino quant es abatut.
No digas mal de ta mare,
ques afrontar a ton pare.
Quant lo rey es poderòs,
son Realme te repòs.
Si en ta casa entra molt be,
mira sempre com hi ve.
Es doblada la maldat
ques fa ab senyal de amistat.
Lo lladre naturalment
te pereza, y no es valent.
Casa ton fill quant voldras,
y ta filla quant poràs.

Vellaco entreteniment
es dir mal del ques ausent.
Caçador de moxonets
guanya, però menudets.
Si treballas menjaràs,
y sino dejunaràs.
Après ques vingut lo dany
es en va parlar de entany.
Creume no vages de nits,
perque van mal esperits.
En fer dia deixal llir,
tindrás salut, y delit.
Escolta be la rahò
quet dona ton companyò.
En bonas conversacions
may no trenquias las rahons.
Si trencas las rahons malas
ab los Angels casi igualas.
Sempre hi ha bo, y millor,
fins a Deu nostre Senyor.
Puix lo Sol no te repòs,
no estigas may ociòs.
Qui del ase menjal pa
may de fam se morirà.
Sempre el pescador de canya
gasta molt mes que no guanya.

Pescador, ò caçador,
ò fam, ò fret, ò calor.
Ningun home pot saber
sino Deu lo que ha de ser.

A judici de incipients
los savis son innocents.
A la escudella, y pitança
bufarhi es mala criança.
Los colsos no has de posar
en taula pera menjar.
Si en ta casa hi ha bonança,
noy serà si fas fermança.
Consola als desconsolats,
visita als encarcelats.
Dona al que està despullat
de ta roba la meytat.
Al pobre que no te clam
nol deixes morir de fam.
No mires cosas profanas,
ni oygas paraulas vanas.
La mortalla solament
sen porta el rich avarient.
Ni lo rich gosa menjar,
ni lo pobre se pot fartar.
Al Princep que be governa
desitjali vida eterna.

Ni de burlas, ni de veras
ab ton senyor partiras peras.
Si en ta terra noy ha guerra
gracias al Rey de la terra.
La primera informació
no la creu lo bon Barò.
Gran cosa es no ser ingrat
al qui te ha beneficiat.
May se moga qui be está,
qui mal cerca al trobarà.
Fes be lo temps que poràs,
perque axò ten portaràs.
Treballar pera valer,
y sufrir pera saber.
Si no callas lo que fas,
sit dich res també ho diràs.
Loste com lo peix menut
al cap de tres dias put.
Si de mal just ve lanyell
mal profit fará la pell.
Molts diuhen lo que no fan
per gustar quant ho dirán.
Seràs causa de molts mals
si fas testimoni fals.
Qui diu mal de tu en ausencia,
temor te de sa presencia.

Quina culpa tel cirer
si son amo fa un desples?
Qui a bestia, ò planta fa mal
es incensat animal.

Qui no restitueix la roba
que roba, a Deu la roba.
Casas fetas de robar
las veuràs enderrocar.
Lo ferro quant es calent
se doblega facilment.
Deya la vella Perica,
la espina quant naix ja pica.
Lo moço que esta pagat
sempre te lo braç trencat.
Lo molt parlar sempre mou,
y lo massa gratar cou.
Lo qui puja alguna grau,
no mirant avant, baix cau.
Prop de la montanya, y ribera
es la terra falagueta.
Mira que val mes tenir,
molt mes que no penedir.
Ni la Missa, ni civada
estorban llarga jornada.
Si tens la porta tancada
tindràs la testa guardada.

Mira que val mes un tè
sempre que dos te darè.
Quant voldras dir mal del algù,
mira primer qui eres tu.
La mare molt esturdida
a sa filla fa tullida.
Tres quintars fan dotze robas,
compres vells barallas novas.
Mes val pa axut ab amor,
que gallinas ab remor.
Maneja la cua lo cà,
no per tu, sino pel pa.
Sempre val mes mendigar,
que a la forca gambejar.
Mes val esser cap de lluz,
que no cua de abestruz.
Tota pindola dorada
te la amargura amagada.
Lo qui serveix a comù,
serveix tots, y a ningù.
Lo bobo tot ho sab fer,
fins al temps del menester.
Sens las donas, y los vents
noy hauria tants torrents.
Quant lo vell fa ninyerias,
no li passan en vuyt dias.

Lo qui paga lo que dèu
fa cabal per son hereu.
Lo qui a molta gent mantè,
Deu sab lo treball que te.

Qui camina mal cami,
no fa bon pas a la fi.
Si estar vols mal a ton plaher,
ves per mar, ò pren muller.
Ventura es per lo casat
ferli sa muller costat.
Si la dona ho vol janot,
not val fer lo borinot.
Tancavala ab clau Narnau,
y ella tenia altra clau.
La dona bona, y lleal
es un tresor principal.
La honra del marit està
de sa muller en la ma.
Per castigar la muller
molt gran cansa hi ha de aver.
Los vells tenen gran treball
de pujar sobrel cavall.
Al cavall desenfrenat
miral de lluny, y amagat.
Amor, y la gravedat,
no passan per un forat.

Lome que vol bona caça
vagela a comprar a plaça.
Al home que de tu fia,
fia dell ques costesia.
Qui tot ho vol tot ho pert,
diuhen que diu lo lluer.
Qui pren consell dell mateix,
sol també se penedeix.
Qui no adoba la gotera
ha de fer casa censera.
Qui no bat en Juliol,
no pot batre après quant vol.
Lome que lluny va a casar,
va enganyat, ò va enganyar.
Si vols quet seguescal ca
donali un bossi de pa.
Qui sembra en cami real,
pert lo gra, y pert lo jornal.
Los qui casan per amors,
sempre viuhen ab dolors.
Qui be menja, y millor beu,
ell fa molt be lo que dèu.
Qui festeja la casada,
la vida porta emprestada.
Molt abrassa, y poch estreny
lome que te molt poch seny.

Lo senyor que no es senyor,
cert que mereix Curador.
La senyoria es pujada
al mes alt de la teulada.

Qui a la fleca va, y taverna
familia agena governa.
Lo llop sempre va a caçar
lluny del lloch hont sol estar.
Quant aniràs de cami
no vages sens pa, ni vi.
Quant lo savi fa un borró,
no te espantes per això.
Diu en Roca de Tarrassa,
perfidia mata la caça.
Per desitg que te del bou
llepant va lo llop al jou.
Cerca lo simple son dany
quant al savi fa un engany.
No pera perdrer son us
porta la filosa al fus.
Cartas, daus, donas, y vi
fan tornar al rich mesqui.
Encara quet vullen mal
no perdrás ton natural.
Si fas be lo que pots fer
a pochs hauras menester.

Qui demana ab passiò,
no aporta bona intenciò.
No deixes la carretera,
per anar per la dressera.
Qui sopa molt a la nit,
no dorm sossegat al llit.
Per ben assentat que estigas,
que no pots caure no digas.
Per molt que estigas rich,
no olvides al pobre amich.
Vna dona me diguè al born,
per la boca escalfà al forn.
Si so savi may dirè
de aquesta aygua no veurè.
May se sab si es gros lo nap,
fins que ha descubert lo cap.
No vulles may pledejar
lo que no pots ben provar.
No passes may a cavall
per pont, barca, ni aregall.
Fill meu, paga lo que deus,
nous deixes per tos hereus.
La bona satisfacciò
se fa en vida, y en mort no.
Lo Procurador al pubill
la de tenir com a fill.

Lo Curador sempre cura,
no sè jo per qui procura.
Si donas ans de morir,
aparellat a sufrir.

A ningù demanarás
los diners que guardaràs.
Vn engany fan al prudent,
però dos al inocent.
Vos caçau, y altri vos caça,
mes valdria estar en casa.
Alguns homens hi ha beats,
que tenen unglas de gats.
Lo vell ques festejador
del Ivern es una flor.
Menjaràs lo pa mudat,
y beuràs lo vi usat.
Tot home que vol mentir
gran memoria ha de tenir.
No amostres may lo forat
del diner que has amagat.
Prop de un home descuydat,
sempre hi trobaràs un gat.
Lo rich sempre es codiciòs,
y lo pobre desitjòs.
No tindràs parent millor,
que un amich quet tinga amor.

Del que no has estudiat,
no tractes, que es necedat.
Si criats te han de servir,
apren sempre de sufrir.
Dels homens ha feta ausencia,
(segons diuhen) la prudencia.
La ignorancia es arribada,
y li han feta gran entrada.
Noy ha ramellet marchit,
com lo bo que es perseguit.
Alguns sen entran llepant,
y sen ixen mossegant.
En los nius que son de entany,
noy ha moxonets enguany.
Si tens casas de lloguer,
may te faltarà que fer.
En la seda, ò escarlata
gran taca, si nos recata.
En Cathalunya, y Castella,
lo cavall porta la sella.
En la vida ta muller
tres exidas ha de ser.
En la casa del juglàs
tothom balla contrapàs.
Entre dos de igual estat,
en lo estret es lo debat.

Clavilla del fust mateix
te mal nom perquel mereix.
Ni costums tenen disculpa,
ni la edat pot tenir culpa.

Entre moles no mi pos,
perque molen fins al os.
Sempre en qualsevol consell
hi veuràs un cà vermell.
En una boca tancada,
noy entra mosca, ni alada.
En terra que no es bona,
molt mes mal hi ha del que sona.
Puix lo diner no es trencat,
censer fa al quil te guardat.
Al qui menja lo madur,
fesli rosegar lo dur.
Lo llamp del Cel hil amor
deixan pell, creman al cor.
A ase, y mala muller
bastonadas ho han de fer.
Quant volràs ta casa obrar
en Mars has de començar.
Lo moço ques pereròs,
per un pas ne dona dos.
En las obras, y en la fè
se cóneix qui amor tè te.

Taverna que te bon vi
ventura te prop de sì.
Lo pare guanya lo real,
y lo fill lo gasta mal.
Qui no te muller la mata,
y lo qui la te la grata.
Lo llinet ques ben filat,
sempre dona drap doblat.
No sè jo si es acertat
vendre mes car lo fiat.
Vinyas, y donas hermosas
de guardar dificultosas.
Lo moço ques ben criat,
calla sino es preguntat.
Quina culpa te la gata,
si la moça nos recata?
Qui vol fer lo que no sab,
cau en terra, os trencal cap.
Qui escudella daltri espera,
no la pot menjar censera.
Lo qui un cove sabrà fer,
ja pot dir ques cisteller.
Qui tropeça en un lloch pla,
en lloch aspre què farà?
Quis posa en perill de caure,
par que te ganas de jaure.

Qui no dona lo que dol,
may alcança lo que vol.
Qui del mon re confiança,
cosa bona may alcança.

Qui filassa sua fila
bona saliva destila.
Qui be nua be desnua,
sia fil, ò filampua.
Qui a guineus vol enganyar
molt mati se ha de llevar.
Qui no te sino un cabès,
malalt al dissapte es.
Gran cuydado lo Metje te
del malalt que paga be.
Cerca sempre bon Doctor,
y millor lo Confessor.
Per tos fills ben heretar,
no vulles lo Infern guanyar.
Qui per sì no te cervell,
com pot donar bon consell?
Qui diners te de cobrar,
moltas voltas ha de dar.
Lo qui no se escarmenta ab una,
no escarmentarà ab ninguna.
Las lletras molt bonas son,
però no las vol lo mon.

No te agrades de Advocat,
que not diu la veritat.
Per no perdrer sos esplets,
lome cuerdo no vol plets.
Lome que no sab sumar,
may sabrà multiplicar.
Si tens molts diners farás
tot allò que tu volràs.
Si tens un ardit per vil,
may arribaras a mil.
Si no vols ser enganyat,
tracta ab or de bon quilat.
La persona que te cria,
sempre guanya nit, y dia.
Lo Pagès que pára llaços,
no camina per bons passos.
Qui desitja mort agena,
ell te mala vida, y pena.
Qui tot sol menja son gall,
enselle sol son cavall.
Puix la enveja es sens profit,
no la vulles en ton pit.
Linfern te molta ganancia
del pecat de la ignorancia.
Faras ab gran diligencia
lo examen de la conciencia.

Procura dar adjutori
als qui estàn en Purgatori.
Sens urgents ocupacions,
no deixes de ohir Sermons.

Posat a la fantasia
de ohir Missa cada dia.
Repassa cada semmana
la Doctrina Christiana.
Obehiràs de bona gana
a la Iglesia Romana.
Finalment tot quant faràs
a ton Deu ho oferiràs.

LAVS DEO.